

սպանութիւնը, ըլլայ Հերակլէսով, ըլլայ Վահագնով»¹ կը գրէ Ե(ղիշէ) Ե(պիսկոպոս) Դ(ուրեան): Իրապէս կը յիշուի Վիշապաքաղ Վահագն, Հելլէններու Հերակլէսին համահաւասար, եւ սակայն սրբազանը պէտք է զիտնար որ երկուքն ալ (Հերակլէս եւ Վահագն) Արիական աստուածութիւններ էին, ներմուծուած ի Հայս հաւանաբար Քրիստոսէ հինգ հարիւր տարիներ առաջ: Եւ «Հայաստանի մէջ, Քրիստոսէ առաջ, երկու հազար տարիներէ ի վեր մինչեւ այսօր, մեր եկամուտ Արիական նախնեաց ազգեցութեամբ, եւ յետոյ ալ Քրիստոնէութեան միջոցաւ Սատանային, Փորձիչին, մարդկային կեանքը անէծքի ու դաժնութեան ենթարկող Չար Ոգոյն»²: Առ այս կ'ուզեմ յիշեցնել Ազամ եւ Եւայի օձին սեմական աւանդութիւնը: Թէեւ օձին պաշտամունքը սեմական կրօնքին Մովսիսականութեան սկիզբն իսկ կը յիշուի, երբ Մովսէս անապատին մէջ օձազարդ խաչ մը կանգնեց, հրեայ օձահարները փրկելու, սակայն հոն չեն հանդիպիր Վիշապապաշտութեան կամ Վիշապին մասին յիշատակութեան կամ ակնարկութեան: Ասիկա կը սահմանաւորէ Վիշապը օձէն: «Վաչկատուն խաչնարած

1. Սիոն - Երուսաղէմ - Սուրբերն ու Անաստաները: Ե. Ե. Դ. - 1928 էջ 152.
2. Լոյս, 1927, թիւ 1 էջ 33.
3. Անդ: Հոս անցողակի աւելցնել կ'ուզեմ որ հիւսիսային Ամերիկայի հնագոյն քաղաքակրթութեանց (հին հնդիկ - մալայեան) մեծապէս յառաջացած ու զարգացած մշակոյթին եւ կրօնքին մէջ թեւաւոր օձ մը կամ փետրաւոր օձ մը - Վիշապ մը կը պարզուի իբր ջուրի, ան-

ժողովրդոց մէջ, կեանքի գերագոյն շահեկանութիւնը կը դառնար կոիւր ու յափըշտակութեան շուրջ: Եւ պատեւազմի ու զօրաց Աստուածն էր անոր պաշտպան գերագոյն առարկան: Այսպիսի կրօններու մէջ շատ ստոր դիրք մը կը գրաւէին կին աստուածութիւնը, եւ Օձն ու Վիշապն ալ կը համարուէին իբր ներկայացուցիչներն ու խորհրդանշները Չարին, Սատանային, Փորձիչին: Այսպիսի չարահամբաւ էակ մըն էր Օձը՝ Սեմական ու Հնդեւրոպական կամ Արիական ծագում ունեցող բոլոր կրօններու մէջ»³:

Այսպէս տեղի ունեցաւ յեղաշրջումը Վիշապին (Օձն ալ խառնուած) բարիէն դէպ ի չար. յեղաշրջում մը որ միայն կրօնական մարգերուն մէջ չմնաց այլ գեղարուեստի, մշակոյթի, արհեստի մէջ ալ ունեցաւ իր յեղաշրջական ընթացքը, միայն թէ տեղ տեղ աւելի կամ նուազ արագութեամբ կամ դանդաղութեամբ, աւելի կամ նուազ կատարելութեամբ կամ յաջողութեամբ, արհեստին ունեցած գիրքին համաձայն (յեղաշրջող կրօնքին հանդէպ), անոր ընթացքին համեմատ:

(Շարունակելի)

Յ. ՔԻՐՈՍՏԵԱՆ

ձրեւի աստուածութիւն: Հին հնութեանց միացորդներուն մէջ տաճարներ կան որոնց վրայ քանդակուած է վիշապաձեւ աստուածութիւն: Իմ ճամբորդած ներքին նահանգներուն (Նիւ Մեքսիկոյ, Արիզոնա, Քոլորադոյ) մէջ հանդիպած իմ կարմրամորթ հնդիկ Հօրի կոչուած ցեղին որ կը պաշտէ օձ - սողուն փետրաւոր թռչող՝ անձրեւի, ջուրի աստուածութիւն մը:

Ա.Գ.Ա.Թ.Ա.Ն.Գ.Ե.Ղ.ՈՍ ԵՒ Ե.Ղ.ԻՇԷ (ՁԵՌԱԳԻՐ)

Նոր Զուգայէն՝ ծանօթ զրազէտ-դաստիարակ Յ. Տէր Զակարեան խմբագրութեանս ուղղած է Ազաթանգեղոսի եւ Եղիշէի պատմութեան ձեւագրի մը մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները, որոնք յատուկ շահեկանութիւն ունենալով մեր բանասէրներուն կը հրատարակենք հոս, աւելցնելով միանգամայն կարեւոր պարագայ մը, որ մեր նոյն բարեկամը կը շեշտէ իր մէկ նամակին մէջ. «Նոր Զուգայում մասնաւոր մարդկանց մօտ գտնուում են բաւական թւով զրազներ, որոնք կամ անյայտութեան մէջ են մնում եւ կամ վաճառուած են շահամոլ հրեաներէն եւ վերջ ի վերջոյ կորչում»: Այս կէտը անշուշտ անշուշտ պիտի չանցնի, եւ ամէն հայ՝ խղճի պարտականութիւն մը պիտի անշուշտ անշուշտ ընելու՝ կորուստէ փրկելու համար մեր հնութեան թանկագին նշխար-զգայ հնարաւորն ընելու՝ կորուստէ փրկելու համար մեր հնութեան թանկագին նշխարները որոնք իրենց կարգին կարող են ուսումնասիրութեան նոր աղբիւրներ դառնալ եւ լոյս սփռել բնագիւններու մեկնութեան կարօտ կէտերու վրայ:

ԾԱՆ. ԽՄԲ.

Նիւթը՝ թուղթ, շատ մաքուր. գրած-ըը՝ մանր նօտրագիր եւ շատ մաքուր ու գեղեցիկ: Կազմը՝ տախտակ, վրան կաշի, իսկ ներսի կողմից՝ հին գեղեցիկ շոր, սպիտակ եւ սեւ շերտերով: Սկզբից եւ վերջից երկ-երկու թերթ պահպանակ, մազաղաթ, խոշոր երկաթագիր: Սկզբի պահպանակները ինչ որ մէկ պատմութիւնից է «Հռափայեան երկրի»ն «Հռափայինը» ազգի մասին՝ «զորս ամօղնացիք անուանեն Զումինս»¹: Վերջին պահպանակները Աւետարանից են եւ սկսում են. «Ձի լցցի գիրն որ ասէ բաժանեցին զհանգերծս իմ յիւրեանս եւ ի վերայ պատմուածանի իմոյ վիճակ արկանէին»:

Ամբողջ ձեւագիրն է, առանց պահպանակների, 567 երես: Գրքի ծաւալն է 21×16, իսկ զրութեանը՝ 15×11: Գրւած է երկսիւն, երկու սիւնակների մէջը կարմիր զոյգ գծերով լուսանցք. երեսի երկու կողմերից, աջ ու ձախ, ունի նոյնպէս լուսանցքներ:

Սկզբնատառերը գեղեցիկ, գունաւոր ծաղկազեր են: Գրքի գլուխների սկզբում կան գեղեցիկ գունաւոր խորաններ, կող-

բերին, լուսանցքներում զարդանկարներ: Պարբերութիւնները շատ յաճախ սկսում են կարմիր թանաքով:

Գրւած է ՌՃԽԶ (1697) թիւն, Աստապատում: Գրիչն է՝ «անպիտան եւ անարհեստ գրիչ Սարգիս»: Ստացողն է «Յովսէփ աստուածաբան վարդապետ»: Ունի մի քանի յիշատակարաններ: Գիրքը լրիւ է եւ ոչ մէկ թերթ փճացած կամ կորած:

«Ազաթանգեղոս»ը բռնում է 1-287 երեսի Ա. սիւնակի կէսը: Սկսում է մէկ գեղեցիկ խորանով, որի տակը կարմիր թանաքով գրւած է. «Ազաթանգեղ օգնեալսն քն: Աճ իմ եւ չոր ի գործս բարին՝ Առաջնորդեալ Ամէն»:

Այնուհետեւ խոշոր թռչնազրերով գալիս է. «Իդճ բաղձացեալք ցանկալեացն զկամս նաւելոցն» եւն:

287 երեսի Ա. սիւնակի կէսից սկսում է առաջին յիշատակարանը եւ շարունակում է մինչեւ 288 եր. Ա. սիւնակը (7 տող): Յիշատակարանն է (կարմիր թանաքով է սկսում Փ.ն թռչնագիր).

1. Տե՛ս Բ. Օրինաց գրքին մէջ Ռաֆայիկը — Զում. գումինք. զԼ. Բ. 20 եւն: Ծ. Բ.

